

Türkmenistanyň Adalat ministrligi
tarapyndan 2012-nji ýylyň 6-njy
martynda 633 san bilen bellige
alyndy

Türkmenistanyň Maliýe ministriniň
2012-nji ýylyň 8-nji fewralyndaky
№ 12-Ö buýrugy bilen tassyklandy

Täjirçilik kärhanalary üçin maliýe hasabatlylygynyň milli standarty 9

„MADDY DÄL AKTIWLER“

(Türkmenistanyň Maliýe ministriniň 2014-nji ýylyň 19-njy martynda çykaran 34-Ö belgili buýrugy bilen tassyklanylan we Türkmenistanyň Adalat ministrligi tarapyndan 2014-nji ýylyň 2-nji aprelinde 748 san bilen bellige alnan üýtgetmeleri we goşmaçalary hasaba almak bilen)

Mazmuny	Bölämleriň №
Umumy düzgünler.....	1-3
Kesgitlemeler.....	4
Ykrar etmek we baha bermek..	5-24
Özbaşdak döredilen maddy däl aktiwler.....	25-37
Ykrar edilenden soň baha bermek.....	38-52
Peýdaly ulanylyan möhleti	53-60
Ulanýş tutumy	61-73
Ykrar etmegi bes etmek we çykyp gitmegi.....	74-76
Maglumaty açmak	77-78
Güýje girýän senesi	79

UMUMY DÜZGÜNLER

1. Şu standartyň maksady - olar babatynda beýleki standartlarda anyk görkezmeler ýok bolan maddy däl aktiwleri hasaba almagyň tertibini kesgitlemek bolup durýar. Şeýle hem standart maddy däl aktiwleriň balans gymmatyny ölçemegiň tertibini belleýär we maddy däl aktiwler barada belli bir maglumatlaryň açylmagyny talap edýär.

2. Şu standart maddy däl aktiwler hasaba alnanda ulanylýar, şu aşakdakylar muňa girmeyär:

a) beýleki maliýe hasabatlylygynyň milli standartyň talabyna düşýän maddy däl aktiwler;

b) "Maliýe gurallary" milli standartynda kesgitlenen manysyndaky maliýe aktiwleri;

ç) gözlemek we baha bermek bilen baglanyşykly aktiwleri ykrar etmek ("Gazylyp alynýan peýdaly magdanlaryň ätiýaçlyklaryny gözlemek we bahalandyrmak" milli standartyňa seret); we

d) mineral serişdeleri, nebiti, tebigy gazy we şoňa meňzeş gaýtadan döremeyän serişdeleri işlemek we çykarmak boýunça harajatlar.

3. Şu standart, beýlekileriň arasynda, mahabat etmek, taýýarlyk, işe goýbermek işleri, barlaglar we işläp taýýarlamalar üçin harajatlara ulanylýar.

KESGITLEMELER

4. Şu standartda şu adalgalar görkezilen manylarynda peýdalanylýar:

Maddy däl aktiw – tapawutlandyrylýan, monetar däl, fiziki görnüşi bolmadyk aktiw.

Monetar aktiwler – kesgitli ýa-da kesgitlenilýän pul serişdeleri görnüşinde alynmaga degişli, bar bolan pul serişdeleri we aktiwleri.

Ylmy barlaglar – täze ylmy ýa-da tehnik bilimleri almak maksady bilen amala aşyrylýan meýilnamalaýyn geçirilýän özboluşly barlaglar.

Işläp taýýarlamak – olaryň täjirçilik maksatlary üçin öndürilip, ýa peýdalanyň başlanmazýandan öň täze materiallar ýa-da düýpli gowulandyrylan materiallar, abzallar, önümler, iş ýagdaýlary, ulgamlar ýa-da hyzmatlar meýilnamalaşdyrylanda ýa-da taslama düzülende ylmy barlaglaryň netijelerini ýa-da beýleki bilimleri ulanmak.

Özüne düşýän gymmaty – aktiwiň satyn alnan pursadynda ýa-da onuň gurulýan wagtynda tölenen pul serişdeleriniň ýa-da pul serişdeleriniň ekwiwalentleriniň pul möçberi ýa-da aktiwi satyn almak maksady bilen berlen başga bir öwezlik töleginiň adalatly gymmaty ýa-da, muny ulanyň bolýan ýagdaýynda, maliýe hasabatlylygynyň milli standartlarynyň anyk talaplaryna laýyklykda şunuň ýaly aktiw ilki başda ykrar edilen wagtynda görkezilen pul möçberi.

Balans gymmaty – bu toplanan ulanyş tutumy we gymmaty gaçmakdan toplanan ýitgiler aýrylandan soň aktiwiň hasabatda ykrar edilýän gymmatydyr.

Ulanyş tutumy hasaplanylýan ululyk - aktiwiň hakyky gymmaty ýa-da onuň galyndy gymmatyny aýyrmak bilen hakyky gymmatyny çalyşýan başga bir pul möçberi.

Adalatly gymmat - gowy habarly, şunuň ýaly amaly geçirmek isleýän garaşsyz taraplaryň arasynda geleşikler geçirilende aktiwi çalyşyp bolýan ýa-da borçnama boýunça hasaplaşyklary geçirip bolýan pul möçberi.

Aktiwiň ýok ediliş (galyndy) gymmaty - eger aktiw peýdaly ulanylýan möhletiniň ahyryna ýeten we peýdaly ulanylýan möhletiniň ahyry üçin häsiýetli bolan ýagdaýa baran bolsa, kärhananyň ony çykyp gitmek üçin harajatlary aýyrmak bilen, aktiwiň çykyp giden häzirki pursatynda alyp biljek hasaplama pul möçberidir.

Gymmaty gaçmakdan ýitgiler - aktiwiň balans gymmatynyň onuň öwezi dolunýan gymmatyndan ýokary gelýän pul möçberi.

Ulanyş tutumy - aktiwiň peýdaly ulanylýan möhletiniň dowamynda onuň gymmatynyň yzygiderli paýlanylmagy.

Peýdaly ulanylýan möhleti - bu:

a) belli bir döwür aralygy bolup, aktiwiniň onuň dowamynda kärhana tarapyndan peýdalanylmagyna garaşylýar; ýa-da

b) kärhananyň aktiwini peýdalanmakdan almagyna garaşylýan önümiň birlikleriniň ýa-da şoňa meňzeş birlikleriniň mukdary.

YKRAR ETMEK WE BAHA BERMEK

5. Maddy däl aktiw diňe şu ýagdaýlarda, ýagny:

a) kärhananyň aktiwden gelip çykan, garaşylýan geljekki ykdysady peýdalary aljakdygynyň ähtimallygy bar bolanda;

b) aktiwiniň özüne düşýän gymmatyny ygtybarly ölçäp bolanda ykrar edilmäge degişlidir.

6. Kärhana garaşylýan geljekki ykdysady peýdalaryň ähtimallygyna oýlanyşykly we esaslandyrylan ýol bermeleri peýdalanmak bilen baha bermelidir, bu ýol bermeler ýolbaşçylygyň aktiwini peýdaly ulanylýan möhletiniň dowamynda bolup biljek jemi ykdysady şertler babatynda iň gowy hasaplama bahalaryndan ybarat bolýar.

7. Kärhana aktiwini peýdalanmakdan alynjak geljekki ykdysady peýdalaryň akymyna degişli kesgitlilik derejesine baha bermek üçin, daşarky çeşmelerden alnan maglumatlara uly ähmiýet bermek bilen, ilki başda ykrar edilen pursatynda bar bolan maglumatlaryň esasynda hünärli garaýyşlary peýdalanýar.

8. Maddany maddy däl aktiw hökmünde ykrar etmek üçin kärhana maddanyň:

a) maddy däl aktiwini kesgitlemesine;

b) ykrar etmegiň ölçeglerine laýyk gelýändigini görkezmelidir.

Bu talap maddy däl aktiwini satyn almak üçin ýa-da ony öz güýji bilen döretmek üçin ilki başky harajatlar we ony kämilleşdirmek, bölekleýin çalyşmak ýa-da hyzmat etmek üçin soňky harajatlar babatynda ulanylýar.

9. Eger şu standartyň ulanylýan çygyryna girýän madda maddy däl aktiwini kesgitlemesine laýyk gelmeýän bolsa, ony satyn almak ýa-da öz güýçleri bilen döretmek üçin edilen harajatlar olaryň ýüze çykan mahalynda çykdaýy hökmünde ykrar edilýär.

10. Aktiw şu ýagdaýlarda tapawutlandyryş ölçeglerini kanagatlandyryýar, eger-de:

a) aýryp bolýan bolsa, ýagny, kärhananyň şeýle etmek maksadynyň bardygyna ýa-da ýokdugyna garamazdan, kärhanadan bölünip aýrylýan ýa-da goparylyp alynýan we satylýan, berilýän, ygtyýarnama bilen goralýan, kärendä berilýän ýa-da özbaşdak çalyşylýan ýa-da oňa degişli bolan şertnama, aktiw ýa-da borçnama bilen bilelikde çalyşylyp bilinýän bolsa; ýa-da

b) bu hukuklary berip ýa-da kärhanadan ýa-da beýleki hukuklardan we borçnamalardan bölüp aýryp bolýandygyna ýa-da dældigine garamazdan, şertnama ýa-da beýleki ýuridik hukuklaryň netijesi bolup durýan bolsa.

11. Kärhana, eger onuň esasynda ýatýan serişdeden gelip çykýan geljekki ykdysady peýdalary almaga, şeýle hem bu peýdalaryň beýleki taraplar üçin elýeterli bolmagyny çäklendirmäge hukugy bar bolsa, onda aktiwe gözegçilik edýär. Kärhananyň maddy däl aktiwe geljekki ykdysady peýdalara gözegçilik

etmek ukyby kazyýet tertibinde durmuşa geçirilip bilinjek ýuridik hukuklardan gelip çykýar. Ýuridik hukuklaryň bolmadyk ýagdaýynda gözegçiligiň bardygyny subut etmek çylşyrymly bolar. Şeýle-de bolsa, hukugy kazyýet tertibinde durmuşa geçirmegiň mümkinçiligi gözegçiligiň hökmany şerti bolup durmaýar, sebäbi, kärhananyň geljekki ykdysady peýdalara haýsydyr bir başga usul bilen hem gözegçilik etmek mümkinçiligi bolup biler.

12. Maddy däl aktiwden gelip çykýan geljekki ykdysady peýdalara önümleri satmakdan ýa-da hyzmat etmekden alnan düşewünt, harajatlaryň peselmegi ýa-da kärhananyň aktiw peýdalanmagyndan ýüze çykýan beýleki peýdalar degişli bolup biler. Mysal üçin, önümçiligiň barşynda intellektual eýeçiligiň peýdalanylmagy geljekki düşewüniň artmagyna däl-de, geljekki önümçilik harajatlarynyň azalmagyna ýardam eder.

13. Maddy däl aktiwleriň tebigaty köp ýagdaýlarda şunuň ýaly aktiwleriň kämilleşdirilmeginiň ýa-da bölekleýin çalşylmagynyň geçirilmeyändigini görkezýär. Degişlilikde, soňky harajatlaryň köpüsi bar bolan maddy däl aktiwde jemlenen garaşylýan geljeki ykdysady peýdalary üpjün edip biler, ýöne şu standartda bellenen maddy däl aktiwleriň kesgitlemesini we ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyrmaz. Şeýlelikde, soňky harajatlar – satyn alnan maddy däl aktiw ilki başda ykrar edilenden ýa-da maddy däl aktiw özbaşdak döretmek tamamlanandan soň çekilen harajatlar – örän seýrek ýagdaýda aktiwniň balans gymmatynyň düzümünde ykrar edilýär.

14. Ilki başda ykrar edilende çykdaýy hökmünde ykrar edilen harajatlar, soňundan maddy däl aktiwniň özüne düşýän gymmatynyň düzümünde ykrar edilip bilinmez.

15. Maddy däl aktiwe ilki başda özüne düşýän gymmaty boýunça baha berilýär.

16. Aýratynlykda satyn alnan maddy däl aktiwniň özüne düşýän gymmaty şulary öz içine alýar:

a) söwda arzanlatmalary we ýeňillikler aýrylandan soň, import paçlaryny we satyn almak üçin öwezi dolunmaýan salgytlary goşmak bilen, maddy däl aktiwni satyn alnan bahasyny; we

b) aktiw bellenen maksadyna laýyklykda peýdalanmak üçin taýýarlamaga gönüden-göni degişli islendik harajatlary.

17. Göni harajatlaryň mysallary şular bolup durýar:

a) işgärlere hak-heşdekleri tölemek bilen baglanyşykly, aktiw iş ýagdaýyna getirmek üçin gönüden-göni gatnaşygy bolan harajatlar;

b) aktiw iş ýagdaýyna getirmek üçin gönüden-göni gatnaşygy bolan, hünärli hyzmatlaryň tölegi üçin harajatlar; we

ç) aktiwniň bolmalysy ýaly işleýändigini barlamak üçin harajatlar.

18. Maddy däl aktiwniň özüne düşýän gymmatynyň düzümine goşulmaýan harajatlaryň mysallary şular bolup durýar:

a) täze önümleri ýa-da hyzmatlary ornaşdyrmak bilen baglanyşykly harajatlar (mahabat üçin we olary öňe sürmek boýunça geçirilýän çäreler üçin harajatlary goşmak bilen);

b) täze ýerde ýa-da müşderileriň täze topary bilen täjirçilik işini alyp barmak bilen baglanyşykly harajatlar (işgärleri okatmak üçin harajatlary goşmak bilen); we
ç) dolandyryş hem-de gaýry umumy goşmaça çykadjylar.

19. Maddy däl aktiwiň özüne düşýän gymmatynyň düzümünde harajatlary ykrar etmek aktiw ýolbaşçylygyň maksatlaryna laýyklykda ulanmak üçin ýaramly ýagdaýa getirilenden soň bes edilýär. Diýmek, maddy däl aktiwler peýdalanylanda ýa-da başga ýere göçürilende çekilen harajatlar şol aktiwiň özüne düşýän gymmatynyň düzümine goşulmaýar. Mysal üçin, şu harajatlar maddy däl aktiwiň özüne düşýän gymmatynyň düzümine goşulmaýar:

a) ýolbaşçylygyň maksatlaryna laýyklykda peýdalanylmaga ýaramly aktiwiň heniz ulanylmaga berilmedik wagtynda çekilen harajatlar; we

b) ilki başky amal ýitgileri, mysal üçin, şu aktiw tarapyndan öndürilýän önümlere islegiň emele getirilýän döwründe çekilen harajatlar.

20. Käbir amal maddy däl aktiwi işläp taýýarlamak bilen baglanyşykly bolup geçýär, ýöne bu aktiw ýolbaşçylygyň maksatlaryna laýyklykda ulanmak üçin ýaramly ýagdaýa getirmek üçin hökman bolup durmaýar. Bu hökmany däl amallar işläp taýýarlamakdan öň hem, işlenip taýýarlanylýan wagtynda hem geçirilip bilner. Hökmany däl amallaryň aktiwi ýolbaşçylygyň maksatlaryna laýyklykda ulanmaga ýaramly ýagdaýa getirmek üçin zerur bolup durmaýandygy sebäpli, hökmany däl amallar boýunça girdejiler we çykadjylar olar ýüze çykan badyna peýdanyň ýa-da ýitginiň düzümünde ykrar edilmelidir we girdejileriň we çykadjylaryň degişli toparyna goşulmalydyr.

21. Eger maddy däl aktiwiň töleginiň geçirilmeli möhletiniň soňa süýşürilmegi karzlaşdyrmagyň adaty şertleriniň çäginde çykýan bolsa, şunuň ýaly aktiwiň özüne düşýän gymmaty pul serişdeleri bilen haýal etmän töleg geçirilen şertindäki bahanyň ekwiwalentine deňdir. Şu pul möçberi bilen tölegleriň umumy möçberiniň arasyndaky tapawut karzlaşdyrylýan möhletiniň бүтин dowamynda göterim çykadjylary hökmünde ykrar edilýär, onuň "Karzlar boýunça harajatlar" maliýe hasabatlylygynyň milli standartynda göz önünde tutulan maýalaşdyrmak tertibine laýyklykda maýalaşdyrylýan halatlary muňa girmeýär.

22. Käbir ýagdaýlarda, eger şunuň ýaly edinme döwlet subsidiýasynyň kömegi bilen amala aşyrylýan bolsa, maddy däl aktiw mugt ýa-da nominal öwezini dolma bilen edinilip bilner. Bu döwletiň kärhana maddy däl aktiwleri aeroportda gonmaga hukuk, radio we telegepleşikler üçin ygtyýarnamalar, import üçin ygtyýarnamalar ýa-da bölünip berlen paýlar ýa beýleki çäkli serişdelerden peýdalanmaga hukuk hökmünde berýän ýa-da bölüp berýän mahalynda bolup geçip biler. „Döwlet subsidiýalaryny hasaba almak we döwlet kömegi hakyndaky maglumaty açmak“ maliýe hasabatlylygynyň milli standartyna laýyklykda, kärhananyň subsidiýany ilki başda onuň adalatly gymmaty boýunça maddy däl aktiw hökmünde ykrar etmäge haky bardyr. Eger kärhana aktiwi adalatly gymmaty boýunça ilki başda ykrar etmegi geçirmeýän bolsa, onda kärhana şunuň ýaly aktiwi, aktiwi bellenen maksady boýunça peýdalanmaga taýýarlamak üçin islendik harajatlary goşmak bilen, ilki başda nominal gymmaty boýunça ykrar edýär („Döwlet subsidiýalaryny hasaba almak we döwlet kömegi hakyndaky maglumaty açmak“ milli standartynda rugsat edilen hasaba alyşyň başga hili tertibi).

23. Bir ýa-da ondan köp maddy däl aktiwler pul däl aktiwe ýa-da aktiwlere ýa-da pul we pul däl aktiwleriň utgaşmasyna çalşylyp bilner. Şunuň ýaly maddy däl aktiwiniň ilki başky gymmatyna adalatly gymmaty boýunça baha berilýär, şu ýagdaýlar muňa girmeyär:

- a) çalşyk amalyň täjirçilik mazmuny ýok bolanda; ýa-da
- b) aktiwiniň ýerine alnan, berlen aktiwiniň adalatly gymmatyna ygtybarly baha berip bolmaýan bolsa.

24. Eger satyn alynýan aktiwe adalatly gymmaty boýunça baha berilmeyän bolsa, onda onuň ilki başky gymmaty berlen aktiwiniň balans gymmaty boýunça kesgitlenilýär.

ÖZBAŞDAK DÖREDILEN MADDY DÄL AKTIWLER

25. Käbir ýagdaýlarda kärhananyň özi tarapyndan maddy däl aktiwleri döretmek üçin çykarylan harajatlary gündelik işi amala aşyrmak üçin harajatlardan tapawutlandyryp bolmaýar. Diýmek, kähalatlarda özbaşdak döredilen maddy däl aktiwleriň aşakdakylar bilen baglşanyşykly meseleler sebäpli, ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyryandygyny ýa-da dældigini kesgitlemek kyn bolýar:

- a) garaşylýan geljekki ykdysady peýdalary döretjek tapawutlandyrylýan aktiwiniň bardygyny we ýüze çykan pursatyny kesgitlemek; we
- b) aktiwiniň özüne düşýän gymmatyny ygtybarly kesgitlemek.

26. Özbaşdak döredilen maddy däl aktiwiniň ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyryandygyna baha bermek üçin, kärhana aktivi döretmek işini iki tapgyra bölýär:

- a) barlaglar tapgyry;
- b) işläp taýýarlamalar tapgyry.

27. Eger kärhana maddy däl aktivi döretmäge gönükdirilen içerki taslamanyň çäklerinde barlaglar tapgyryny işläp taýýarlamalar tapgyryndan bölüp aýryp bilmeýän bolsa, kärhana şunuň ýaly taslama üçin harajatlary diňe barlaglar tapgyrynda çekilen çykdaýylar ýaly hasaba alýar.

28. Kärhananyň özi tarapyndan döredilen söwda markalary, tassyklanan maglumatlary, neşir etmek hukugy, müşderileriň sanawlary we hakykatdan şolara meňzeş maddalar maddy däl aktiwler hökmünde ykrar edilmäge degişli däl, sebäbi, olary tutuşlygyna alanynda telekeçiligi ösdürmek üçin harajatlardan tapawutlandyryp bolmaýar.

Barlaglar tapgyry

29. Barlaglaryň (ýa-da içerki taslamanyň çäklerinde barlaglar tapgyryny amala aşyrmagyň) netijesi bolup durýan maddy däl aktiwleriň biri hem ykrar edilmäge degişli däl. Barlaglar üçin (ýa-da içerki taslamanyň çäklerinde barlaglar tapgyryny amala aşyrmak üçin) harajatlar olaryň ýüze çykan pursatynda çykdaýylar hökmünde ykrar edilmäge degişlidir.

30. İçerki taslamanyň çäklerinde barlaglar tapgyrynda kärhana ähtimal bolan geljekki ykdysady peýdalary döretjek maddy däl aktiwiniň bardygyny görkezip

bilmez. Diýmek, degişli harajatlar olaryň ýüze çykan pursatynda çykdaýylar hökmünde ykrar edilýär.

31. Barlaglar işiniň mysallary şular bolup durýar:

- a) täze bilimleri almaga gönükdirilen iş;
- b) barlaglaryň ýa-da beýleki bilimleriň netijeleriniň ulanyljak ugurlaryny gözlemek, baha bermek we gutarnykly seçip almak;
- ç) başga hili materiallary, enjamlary, önümleri, iş ýagdaýlaryny, ulgamlary ýa-da hyzmatlary gözlemek;
- d) täze ýa-da gowulandyrylan materiallaryň, enjamlaryň, önümleriň, iş ýagdaýlarynyň, ulgamlaryň ýa-da hyzmatlaryň mümkin bolan beýleki görnüşlerini emele getirmek, taslamak, baha bermek we gutarnykly seçip almak.

Işläp taýýarlamalar tapgyry

32. Işläp taýýarlamalaryň (ýa-da içerki taslamanyň çäklerinde işläp taýýarlamalar tapgyryny amala aşyrmagyň) netijesi bolup durýan maddy däl aktiw diňe kärhananyň aşakda sanalyp geçilenleriň ählisini görkezip bilen ýagdaýynda ykrar edilmäge degişlidir:

- a) maddy däl aktiwiniň döredilmegini tamamlamagyň ony peýdalanyp ýa-da ýerläp bolar ýaly tehniki taýdan amala aşyraryklydygyny;
- b) maddy däl aktivi döretmegi we peýdalanmagy ýa-da ony ýerlemegi tamamlamak maksadyny;
- ç) maddy däl aktivi peýdalanmak ýa-da ýerlemek ukybyny;
- d) maddy däl aktiwiniň ähtimal bolan geljekki ykdysady peýdalary nähili döretjekdigini. Bularan başga-da, kärhana maddy däl aktiwiniň önümi üçin bazaryň bardygyny ýa-da, eger bu aktivi içerki maksatlar üçin peýdalanmak göz önünde tutulýan bolsa, şunuň ýaly maddy däl aktiwiniň peýdalydygyny;
- e) maddy däl aktivi işläp taýýarlamagy tamamlamak, peýdalanmak ýa-da ýerlemek üçin ýeterlik tehniki, maliýe we gaýry serişdeleriň bardygyny;
- ä) maddy däl aktivi işläp taýýarlamagyň barşynda maddy däl aktive degişli harajatlary ygtybarly ölçemäge ukyplydygyny.

33. Käbir ýagdaýlarda kärhana içerki taslamanyň çäklerinde işläp taýýarlamalar tapgyrynda maddy däl aktivi tapawutlandyryp we bu aktiwiniň ähtimal bolan geljekki ykdysady peýdalary döretjekdigini görkezip biler. Bu işläp taýýarlamalar tapgyrynyň barlaglar tapgyry bilen deňeşdirilende has öňe gidýändigini sebäpli bolup geçýär.

34. Işläp taýýarlamalar boýunça işiň tapgyrlary şular bolup durýar:

- a) önümçilik ýa-da peýdalanmak başlanmazdan öň prototipleri we modelleri taslamak, konstruirlemek we synag etmek;
- b) täze tehnologiýany göz önünde tutýan gurallary, şablonlary, göwürümleri we şaplary taslamak;
- ç) gerimi täjirçilik önümçiligi üçin ykdysady taýdan maksadalaýyk bolmadyk synag üçin enjamy taslamak, gurmak we ulanmak;

d) täze ýa-da kämilleşdirilen materiallaryň, enjamlaryň, önümleriň, iş ýagdaýlarynyň, ulgamlaryň ýa-da hyzmatlaryň saýlanyp alnan beýleki görnüşlerini taslamak, konstruirlemek we synag etmek.

35. Kärhananyň özi tarapyndan döredilen maddy däl aktiwiniň özüne düşýän gymmaty maddy däl aktiwini ykrar etmegiň ölçeglerini ilkinji gezek kanagatlandyryp başlan senesinden amala aşyrylan harajatlaryň pul möçberine deňdir.

36. Özbaşdak döredilen maddy däl aktiwiniň özüne düşýän gymmatyna bu aktiwini döretmek we ony ýolbaşçylygyň maksatlaryna laýyklykda peýdalanmaga taýýarlamak üçin zerur bolan ähli göni harajatlar goşulýar. Şunuň ýaly harajatlaryň mysallary şulardan ybaratdyr:

a) maddy däl aktiw döredilende peýdalanylýan ýa-da sarp edilen materiallar we hyzmatlar üçin harajatlar;

b) maddy däl aktiwini döretmek bilen baglanyşykly ýüze çykýan, işgärlere hak-heşdek tölemek üçin harajatlar;

ç) edara görnüşli taraplary hasaba aldyrmak üçin zerur bolan tölegler;

d) maddy däl aktiwleri döretmek üçin peýdalanylýan patentleriň we ygtyýarnamalaryň ulanyş tutumy.

37. Aşakda sanalyp geçilen maddalar kärhananyň özi tarapyndan döredilen maddy däl aktiwiniň özüne düşýän gymmatynyň düzümine goşulmaýar:

a) söwda, dolandyryş we gaýry umumy goşmaça çykdaýylar, gönüden-göni aktiwini peýdalanmak üçin taýýarlamaga degişli edilen çykdaýylardan başgasy;

b) görkezilen aktiwiniň meýilnama boýunça öndürilijiligine ýetilen pursatyndan öň ýüze çykan tapawutlandyrylýan netijesizlik we ilki başky amal çykdaýylary;

ç) işgärlere aktiw bilen işlemegi öwretmek üçin harajatlar.

YKRAR EDILENDEN SOŇ BAHHA BERMEK

38. Ilki başda ykrar edilenden soň maddy däl aktiwini iki modeliň biri boýunça hasaba alynmalydyr:

hakyky harajatlar boýunça hasaba alyş modeli;

gaýtadan baha berlen gymmat boýunça hasaba alyş modeli.

39. Kärhana aktiwleri saýlap almak bilen gaýtadan baha berilmegini aradan aýyrmak we maliýe hasabatlylygynda özüne düşýän gymmatyň hem-de dürli senelerde baha berilýän gymmatlyklaryň garyşyk utgaşmasyndan ybarat bolan pul möçberlerini görkezmek üçin, saýlanyp alnan hasaba alyş syýasatyny maddy däl aktiwleriň ähli derejelerine degişlilikde ulanmalydyr. Maddy däl aktiwleriň derejesi häsiýeti we olaryň kärhananyň işinde nähili görnüşde peýdalanýandyklary boýunça meňzeş aktiwleriň toparyndan ybaratdyr.

Hakyky harajatlar boýunça hasaba alyş modeli

40. Hakyky harajatlar boýunça hasaba alyş modeline laýyklykda, kärhana maddy däl aktiwini, toplanan islendik ulanyş tutumlaryny we gymmaty gaçmakdan

toplanan islendik ýitgileri aýyrmak bilen, özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba almalydyr.

41. Hakyky harajatlar boýunça hasaba alyş modelini saýlap alan kärhana her bir hasabat ýylynyň ahyrynda, maddy däl aktiwleriň obýektinde ýa-da obýektleriniň toparynda gymmaty gaçmagyň bardygyny kesgitlemek maksady bilen, "Aktiwleriň gymmatynyň gaçmagy" maliýe hasabatlylygynyň milli standartynda göz önünde tutulan çäreleri görmelidir.

Gaýtadan baha berlen gymmaty boýunça hasaba alyş modeli

42. Maddy däl aktiw ilki başda ykrar edilenden soň gaýtadan baha berlen gymmaty boýunça hasaba alynmalydyr, bu gymmat, toplanan islendik ulanyş tutumlaryny we gymmaty gaçmaktan toplanan islendik ýitgileri aýyrmak bilen, oňa gaýtadan baha berlen senesindäki ýagdaýa görä, onuň adalatly gymmatyny görkezýär. Şu standarta laýyklykda gaýtadan baha bermek maksady bilen, adalatly gymmat işjeň bazaryň maglumatlaryna salgylanmak bilen kesgitenilmelidir. Gaýtadan baha bermek hasabat döwrüniň ahyrynda aktiwiniň balans gymmatynyň onuň adalatly gymmatyndan düýpli tapawutlanmagyndan gaça durmak üçin ýeterlik derejede zygyderli geçirilmelidir.

43. Gaýtadan baha berlen gymmaty boýunça hasaba alyş modeli şulara ýol bermeýär:

a) ozal aktiwler hökmünde ykrar edilmedik maddy däl aktiwlere gaýtadan baha bermegi geçirmäge;

b) maddy däl materiallary ilki başda özüne düşýän gymmatdan tapawutlanýan pul möçberlerinde ykrar etmäge.

44. Gaýtadan baha berlen gymmaty boýunça hasaba alyş modeli aktiw ilki başda özüne düşýän gymmaty boýunça ykrar edilenden soň ulanylýar. Ýöne, eger aktiwiniň işiň bir bölegi geçýänçä ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyрмаýandygy sebäpli, maddy däl aktiwiniň özüne düşýän gymmatynyň diňe bir bölegi aktiw hökmünde ykrar edilýän bolsa, onda gaýtadan baha berlen gymmaty boýunça hasaba alyş modelini aktiw babatynda ulanylyp bilner. Mundan başga-da, gaýtadan baha berlen gymmaty boýunça hasaba alyş modeli döwlet subsidiýasynyň kömegi bilen alnan we nominal gymmaty boýunça ykrar edilen maddy däl aktiw babatynda ulanylyp bilner.

45. Gaýtadan baha bermegi geçirmegiň ýygylgy gaýtadan baha berilýän maddy däl aktiwleriň adalatly gymmatlaryna baglydyr. Eger gaýtadan baha berilýän aktiwiniň adalatly gymmaty onuň balans bahasyndan düýpli tapawutlanýan bolsa, onda goşmaça baha bermek zerurdyr. Käbir maddy däl aktiwleriň adalatly gymmaty ep-esli üýtgäp biler, bu bolsa olara her ýylda gaýtadan baha bermek zerurlygyny döredýär. Şunuň ýaly ýygy-ýygýdan gaýtadan baha bermek adalatly gymmaty ujypsyz derejede üýtgeýän maddy däl aktiwler üçin zerur däldir.

46. Eger maddy däl aktiwe gaýtadan baha berilýän bolsa, onda gaýtadan baha berilýän senedäki ýagdaýa görä toplanan islendik ulanyş tutumy:

a) gaýtadan baha berlenden soň aktiwiniň balans gymmaty onuň gaýtadan baha berlen gymmatyna deň bolar ýaly görnüşde aktiwiniň jemi balans gymmatynyň üýtgeýşine barabarlykda gaýtadan hasaplanylýar;

b) aktiwiniň jemi balans gymmatyndan aýrylýar, arassa ululyk bolsa aktiwiniň gaýtadan baha berlen ululygyna çenli gaýtadan hasaplanylýar.

47. Eger gaýtadan baha berlen maddy däl aktiwleriň derejesine degişli maddy däl aktiwe bu aktiw üçin işjeň bazaryň ýokdugy sebäpli gaýtadan baha berip bolmasa, şunuň ýaly aktiw toplanan islendik ulanyş tutumyny we gymmaty gaçmakdan toplanan islendik ýitgileri aýyrmak bilen, özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alynmalydyr.

48. Eger gaýtadan baha berilýän maddy däl aktiwiniň adalatly gymmaty işjeň bazara salgylanmak bilen kesgitlenip bilinmese, toplanan islendik ulanyş tutumyny we gymmaty gaçmakdan toplanan islendik ýitgileri aýyrmak bilen, işjeň bazara salgylanyp gaýtadan baha berlen in soňky senedäki gaýtadan baha berlen gymmaty bu aktiwiniň balans gymmaty bolmalydyr.

49. Eger gaýtadan baha bermegiň netijesinde maddy däl aktiwiniň balans gymmaty ýokarlansa, onda bu ýokarlanma "gaýtadan bermekden ýokarlanma" ady bilen gönüden-göni öz maýasynda görkezilmelidir. Ýöne şunuň ýaly ýokarlanma onuň şol aktiw boýunça ozal peýdanyň ýa-da ýitginiň düzümünde ykrar edilen we gaýtadan baha bermekden çekilen ýitgini rewersirleýän derejesinde peýdanyň ýa-da ýitginiň düzümünde ykrar edilmäge degişlidir.

50. Eger gaýtadan baha bermegiň netijesinde maddy däl aktiwiniň balans gymmaty peselse, bu peselme peýdada ýa-da ýitgide ykrar edilmäge degişlidir. Emma, gaýtadan baha bermekden çekilen ýitgi, şol bir aktiw babatynda gaýtadan baha bermekden ýokarlanmada islendik karz tapawudyň bar bolýan ýagdaýynda "gaýtadan baha bermekden ýokarlanma" ady bilen gönüden-göni öz maýasynyň debetinde görkezilmelidir.

51. Öz maýasyna goşulan, gaýtadan baha bermekden toplanan ösüş şu ýokarlanan möçberiniň ýerlenýän mahalynda gönüden-göni paýlanmadyk peýdanyň hasabyna geçirilip bilner. Gaýtadan baha bermekden ýokarlanmanyň ähli pul möçberini aktiw dolanyşykdan alnanda ýa-da çykyp gidende ýerlenip bilner. Emma bu pul möçberiniň bir bölegi gurama tarapyndan aktiw peýdalanmagyň barşynda ýerlenip bilner; şeýle ýagdaýda gaýtadan baha bermekden ýokarlanmanyň ýerlenen ululygy aktiwiniň gaýtadan baha berlen balans gymmatyna esaslanýan ulanyş tutumy bilen aktiwiniň hakyky satyn alnan gymmatynyň esasynda ykrar edilip bilinjek ulanyş tutumynyň arasyndaky tapawutdan ybarat bolar. Gaýtadan baha bermekden ýokarlanmanyň paýlanmadyk peýdanyň hasabyna geçirilmegi jemi peýda barada hasabatda görkezilip bilinmez.

52. Kärhana peýdanyň ýa-da ýitginiň düzümine gymmaty gaçan, ýitirilen ýa-da berlen esasy serişdeleriň obýektleri babatynda üçünji taraplardan alnan öwezini dolma tölegleriniň möçberini şunuň ýaly öwezi dolmalar alynmaga degişli bolan mahalynda goşmalydyr.

PEÝDALY ULANYLÝAN MÖHLETI

53. Maddy däl aktiwi hasaba almak onuň peýdaly ulanylýan möhletine baglydyr. Gutarnykly peýdaly ulanylýan möhleti bolan maddy däl aktiwiň ulanyş tutumy hasaplanylýar, peýdaly ulanylýan möhleti näbelli bolan maddy däl aktiwiň bolsa ulanyş tutumy hasaplanylmağa degişli dälir.

54. Kärhana maddy däl aktiwiň peýdaly ulanylýan möhletiniň gutarnykly ýa-da näbelli bolup durýandygyna, eger-de möhlet gutarnykly bolsa, bu möhletiň dowamlylygyny ýa-da bu peýdaly ulanylýan möhleti düzýän önümleriň birlikleriniň ýa-da şoňa meňzeş birlikleriň mukdaryna baha bermelidir.

55. Eger ýerlikli ýagdaýlara geçirilen ähli seljerme işleri bu aktiwiň onuň dowamynda kärhana üçin pul serişdeleriniň arassa akymyny döreder diýlip garaşylýan döwri babatda öňünden görüp bolýan çäklendirmeleriň ýokdugyny görkezýän bolsa, kärhana maddy däl aktiwe peýdaly ulanylýan möhleti näbelli aktiw hökmünde seretmelidir.

56. Maddy däl aktiwiň peýdaly ulanylýan möhleti kesgitlenende köp ýagdaýlar, şol sanda şu aşakdakylar hasaba alynýar:

a) bu aktiwiň kärhana tarapyndan peýdalanylmağa göz öňünde tutulýan ugry we beýleki ýolbaşçylyk edýän toparyň bu aktiwi netijeli dolandyrmaga ukyby;

b) şu aktiwe degişlilikde önümiň adaty ýaşaýyş tapgyry we şonuň ýaly peýdalanylýan meňzeş aktiwleriň peýdaly ulanylýan möhletine berilýän hasaplama bahalar barada umumy elýeter bolan maglumat;

ç) könelmegiň tehniki, tehnologik, täjirçilik we beýleki görnüşleri;

d) görkezilen aktiwiň hereket edýän pudagynyň durnuklylygy we aktiw tarapyndan öndürilen önümlere ýa-da hyzmatlara bazar isleginiň üýtgemegi;

e) bäsdeşleriň ýa-da mümkin bolan bäsdeşleriň çak edilýän hereketleri;

ä) bu aktiwden garaşylýan geljekki ykdysady peýdalary almak üçin talap edilýän, şu aktiwi saklamak we oňa hyzmat etmek üçin harajatlaryň derejesi, şeýle hem kärhananyň harajatlaryň şunuň ýaly derejesini üpjün etmäge ukyby we taýýarlygy;

f) şu aktiwe gözegçilik edilýän döwrüň bolmagy we bu aktiwi peýdalanmak boýunça hukuk ýa-da şoňa meňzeş çäklendirmeler, mysal üçin, degişli kärende şertnamasynyň möhletiniň tamamlanýan senesi; we

g) degişli aktiwiň peýdaly ulanylýan möhletiniň kärhananyň beýleki aktiwleriniň peýdaly ulanylýan möhletine baglylygy.

57. Şertnama ýa-da beýleki ýuridik hukuklardan gelip çykýan, maddy däl aktiwiň peýdaly ulanylýan möhleti bu hukuklaryň hereket edýän möhletinden ýokary bolmaly dälir, ýöne kärhananyň bu aktiwi peýdalanmagy göz öňünde tutýan döwrüne baglylykda gysga bolup biler. Eger şertnama ýa-da beýleki ýuridik hukuklar, soňundan täzeden dowam etdirilip bilinjek çäkli möhlete berilýän bolsa, onda bu maddy däl aktiwiň peýdaly ulanylýan möhleti kesgitlenende dowam etdirilýän möhlet (möhletler) diňe kärhananyň möhleti kän çykdaýy çykarman uzaldyp biljekdiginiň peýdasyna subutnamalar bar bolanda hasaba alynmalydyr.

58. Maddy däl aktiwiň peýdaly ulanylýan möhletine ykdysady ýagdaýlar hem, hukuk ýagdaýlary hem täsir edip biler. Ykdysady ýagdaýlar kärhananyň geljekki ykdysady peýdalary alyp biljek döwrüni kesgitleýär. Hukuk ýagdaýlary kärhananyň bu peýdalaryň elýeterliligine gözegçilik edýän döwrüni çäklendirip

biler. Peýdaly ulanylýan möhleti görkezilen ýagdaýlar bilen kesgitlenilýän döwürleriň iň gysga döwrüni görkezýär.

59. Aşakdaky ýagdaýlaryň bolmagy, beýleki ýagdaýlar bilen bir hatarda kärhananyň şertnama ýa-da beýleki ýuridik hukuklary kän harajat çykarmazdan uzaltnak mümkinçiliginiň bardygyny görkezýär:

a) şertnama ýa-da beýleki ýuridik hukuklaryň uzaldyljakdygyna subutnamanyň bolmagy (mümkün, öňki tejribä esaslanmak bilen). Eger möhletiň uzaldylmagy üçünji tarapyň razyçylygyna bagly bolsa, onda subutnamanyň bolmagy bu üçünji tarapyň ylalaşjakdygyny tassyklaýan delilleri öz içine alýar;

b) möhleti uzaltdyrmak üçin talap edilýän ähli şertleriň ýerine ýetiriljekdigine subutnamanyň bolmagy;

ç) möhleti uzaltdyrmak üçin kärhananyň çykadjylarynyň onuň möhletiň uzaldylmagyndan almagy göz önünde tutýan geljekki ykdysady peýdalary bilen deňeşdirilende köp bolmazlygy.

60. Eger möhleti uzaltnak (täzeden dikeltmek) üçin harajatlary kärhananyň möhletiň uzaldylmagyndan almagy göz önünde tutýan geljekki ykdysady peýdalary bilen deňeşdirilende ýokary bolsa, onda "möhleti uzaltnak üçin" bu harajatlary hakykatdan möhletiň uzaldylýan senesindäki ýagdaýa görä, täze maddy däl aktiwi satyn almak üçin harajatlardan ybarat bolup durar.

ULANYŞ TUTUMY

61. Gutarnykly peýdaly ulanylýan möhleti bolan maddy däl aktiwiň ulanyş tutumy hasaplanylýar. Peýdaly ulanylýan möhleti näbelli bolan maddy däl aktiwiň bolsa ulanyş tutumy hasaplanylmağa degişli däldir.

62. "Aktiwleriň gymmatynyň gaçmagy" maliýe hasabatlylygynyň milli standartyna laýyklykda, kärhana peýdaly ulanylýan möhleti näbelli bolan maddy däl aktiwi onuň öwezini dolunýan gymmatyny onuň balans gymmaty bilen deňeşdirip görmek ýoly bilen synagdan geçirmelidir:

a) her ýylda, şeýle hem

b) her gezek, şu maddy däl aktiwiň mümkin bolan gymmaty gaçmagynyň alamatlary peýda bolanda.

63. Gutarnykly peýdaly ulanylýan möhleti bolan aktiwiň ulanyş tutumy alynýan ululygy onuň ýok ediliş gymmaty aýrylandan soň kesgitlenilýär we onuň peýdaly ulanylýan möhletiniň dowamynda zygiderli esasdan paýlanylýar.

64. Gutarnykly peýdaly ulanylýan möhleti bolan maddy däl aktiwiň ýok ediliş gymmaty nola deňdir, aşakdaky ýagdaýlar muňa girmeýär:

a) gutarnykly peýdaly ulanylýan möhletiniň ahyrynda üçünji tarapyň bu aktiwi satyn almak borjy bar bolanda;

b) bu aktiw üçin işjeň bazar bar bolanda we ýok ediliş gymmatyny şu bazaryň maglumatlaryny peýdalanmak bilen kesgitläp bolanda; ýa-da

ç) şunuň ýaly bazaryň şu aktiwiň gutarnykly peýdaly ulanylýan möhletiniň ahyrynda boljakdygynyň ýokary ähtimallygy bolanda.

65. Aktiwiň galyndy gymmatynyň hasaplama bahasy peýdaly ulanylýan möhletiniň ahyryna ýeten we bu aktiwiň ulanyljak şertlerinde ulanylan aktiwleriň

görkezilen baha bermegiň geçirilen senesindeki ýagdaýa görä agdyklyk edýän hem-de şoňa meňzeş aktiwleri ýerlemäge degişli bolan bahalaryndan ugur almak bilen, onuň çykyp gitmeginiň öweziniň dolunyp bilinjek pul möçberine esaslanýar.

66. Ulanyş tutumyny almak bu aktiwiniň peýdalanmak üçin elýeterli bolan pursatyndan, ýagny, onuň ýerleşýän ýeriniň we ýagdaýynyň onuň ýolbaşçylygyň maksatlaryna laýyklykda peýdalanmak mümkinçiligini üpjün edýän pursatyndan başlanmalydyr. Ulanyş tutumyny almak şu iki senäniň has irkisinde bes edilmelidir:

a) milli standarta laýyklykda, bu aktiwiniň satmak üçin niýetlenen hökmünde topara bölünen (ýa-da satmak üçin niýetlenen hökmünde topara bölünen, çykyp gidýän topara goşulan) senesinde;

b) ony ykrar etmegiň bes edilen senesinde.

67. Gutarnykly peýdalanylýan möhleti bolan maddy däl aktiwden ulanyş tutumyny almak aktivi peýdalanmak bes edilen halatynda bes edilmeyär, aktiwden ulanyş tutumlarynyň doly alnan ýa-da "Ýerlemek üçin niýetlenen uzak möhletli aktiwler" maliýe hasabatlylygynyň milli standartyna laýyklykda ýerlemek üçin niýetlenen hökmünde topara bölünen (ýa-da ýerlemek üçin niýetlenen hökmünde topara bölünen, çykyp gidýän topara goşulan) ýagdaýy muňa girmeyär.

68. Her bir döwür üçin hasaplanyp ýazylan ulanyş tutumy peýdanyň ýa-da ýitginiň düzümünde ykrar edilmelidir, şu standartyň ony beýleki aktiwiniň balans gymmatyna goşmaga rugsat berýän ýa-da talap edýän ýagdaýlary muňa girmeyär. Şeýle ýagdaýda hasaplanyp ýazylan ulanyş tutumy şunuň ýaly beýleki aktiwiniň özüne düşýän gymmatynyň bir bölegini emele getirýär we onuň balans gymmatyna goşulýar. Mysal üçin, önümçiligiň barşynda peýdalanylýan maddy däl aktiwleriň hasaplanýan ulanyş tutumy ätiýaçlyklaryň balans gymmatynyň düzümine goşulýar ("Ätiýaçlyklar" maliýe hasabatlylygynyň milli standartyna seret).

69. Aktiwiniň ulanyş tutumynyň alynýan ululygyny onuň peýdaly ulanylýan möhletiniň dowamynda zygiderli esasyda paýlamak üçin ulanyş tutumyny hasaplap ýazmagyň dürli usullary ulanylyp bilner:

a) gönümel usul;

b) azalýan galyndy usuly;

ç) öndürilen önümleriň birligi usuly.

70. Peýdalanylýan usul aktiwde jemlenen geljekki ykdysady peýdalary sarp etmegiň garaşylýan häsiýetiniň esasynda saýlanyp alynýar we ol döwürden bu döwre zygiderli ulanylýar, bu geljekki ykdysady peýdalary sarp etmegiň garaşylýan häsiýetiniň üýtgemegi bolup geçen ýagdaýlar muňa girmeyär. Eger sarp edişiň görkezilen häsiýetini ygtybarly kesgitlemek mümkin bolmasa, onda gönümel usul peýdalanylmaladyr.

71. Ýok ediliş gymmatyna her bir maliýe ýylynyň ahyryndan seýrek bolmadyk döwürde seljerme geçirilýär. Aktiwiniň ýok ediliş gymmatyndaky haýsydyr bir üýtgame „Hasaba alyş syýasaty, buhgalterçilik bahalandyrmalardaky üýtgetmeler we ýalňyşlyklar“ maliýe hasabatlylygynyň milli standartyna laýyklykda hasaba alynýar.

72. Gutarnykly peýdaly ulanylýan möhleti bolan maddy däl aktiwiniň ulanyş tutumynyň hasaplanýan möhletine we ulanyş tutumyny hasaplap ýazmagyň

usulyna her bir maliýe ýylynyň ahyryndan seýrek bolmadyk döwürde seljerme geçirilmelidir. Eger şu aktiwiniň peýdaly ulanylmagyna garaşylýan möhlet ozalky hasaplama baha bermelerden tapawutlanýan bolsa, onda ulanyş tutumynyň alynmaly möhletine degişli görnüşde düzediş girizilmelidir. Eger geljekki ykdysady peýdalary sarp etmegiň garaşylýan häsiýeti üýtgän bolsa, onda ulanyş tutumyny hasaplap ýazmagyň usuly häsiýetiň üýtgemegini görkezmek üçin üýtgedilmelidir. Şunuň ýaly üýtgemeler „Hasaba alyş syýasaty, buhgalterçilik bahalandyrmalardaky üýtgetmeler we ýalňyşlyklar“ milli standartyna laýyklykda, buhgalterçilik baha bermelerdäki üýtgetmeler hökmünde hasaba alynmalydyr.

73. Ulanyş tutumy hasaplanyp ýazyлмаýan maddy däl aktiwleriň peýdaly ulanylýan möhletine wakalaryň ýa-da ýagdaýlaryň aktiwiniň peýdaly ulanylýan möhletine näbelli hökmünde berlen bahany tassyklamagy dowam etdirýändigini kesgitlemek üçin, her bir hasabat döwründe seljerme geçirilmedir. Eger olar şunuň ýaly bahany tassyklamaýan bolsa, onda peýdaly ulanylýan möhletine näbelli diýlip berlen bahanyň gutarnykly möhlet diýen baha üýtgedilmegi hasaplama baha bermedäki üýtgame hökmünde „Hasaba alyş syýasaty, buhgalterçilik bahalandyrmalardaky üýtgetmeler we ýalňyşlyklar“ milli standartyna laýyklykda hasaba alynmalydyr.

YKRAR ETMEGI BES ETMEK WE ÇYKYP GITMEGI

74. Maddy däl aktiwini ykrar etmek şu ýagdaýlarda bes edilýär:

a) ol çykyp gidende; ýa-da

b) ony peýdalanmaktan ýa-da onuň çykyp gitmeginden hiç hili geljekki ykdysady peýdalara garaşylmaýan bolsa.

75. Maddy däl aktiwiniň peýdalanylmagyny bes etmegiň netijesinde ýüze çykýan peýda ýa-da ýitgi çykyp gitmeden arassa gelip gowuşmalar bilen, eger olar bar bolsa, şu aktiwiniň balans gymmatynyň arasyndaky tapawut hökmünde kesgitlenilýär. Olar aktiwini ykrar etmegiň bes edilen pursatynda peýdanyň ýa-da ýitginiň düzümünde ykrar edilýär. Şunda peýdalar düşewünt hökmünde topara bölünmeli däl.

76. Maddy däl aktiwini çykyp gidende alynmaga degişli öwezlik tölegi ilkibaşda adalatly gymmat boýunça ykrar edilýär. Bu maddy däl aktiwiniň tölegi soňa süýşürilende alnan öwezlik tölegi ilkibaşda pul serişdeleri bilen haýal etmän töleg geçirilen şertindäki bahanyň ekwiwalentinde ykrar edilýär. Öwezlik töleginiň nominal bahasy bilen haýal etmän töleg geçirilen şertindäki bahanyň ekwiwalentiniň arasyndaky tapawut "Düşewünt" maliýe hasabatlylygynyň milli standartyna laýyklykda, göterim girdejisi hökmünde ykrar edilýär.

MAGLUMATY AÇMAK

77. Kärhana içinde döredilen maddy däl aktiwler bilen beýleki maddy däl aktiwleri bölüp görkezmek bilen, maddy däl aktiwleriň her bir derejesi boýunça şu maglumaty açmalydyr:

a) degişli aktiwiniň peýdaly ulanylýan möhletleri çäklendirilen ýa-da näbelli bolup durýandygyny we eger çäklendirilen bolsa, onda nähili peýdaly ulanylýan möhletleriň ulanylandygyny ýa-da ulanyş tutumynyň ulanylan kadalaryny;

b) ulanyş tutumyny hasaplap ýazmagyň çäklendirilen peýdaly ulanylýan möhleti bolan maddy däl aktiwler babatynda ulanylan usullaryny;

ç) degişli döwrüň başyndaky we ahyryndaky jemi balans gymmatyny we toplanan ähli ulanyş tutumlaryny (gymmaty gaçmakdan çekilen toplanan ýitgiler bilen bilelikde);

d) jemi peýda barada hasabatyň maddy däl aktiwleriň islendik ulanyş tutumlary goşulan maddasyny (maddalaryny);

e) döwrüň başyndaky we ahyryndaky jemi balans gymmatynyň deňşdirmesini, gelip gowuşmalary, çykyp gitmeleri, ulanyş tutumlaryny, gymmaty gaçmakdan çekilen ýitgileri we beýleki üýtgetmeleri aýratynlykda görkezmek bilen;

ä) peýdaly ulanylýan möhleti näbelli hökmünde topara bölünen maddy däl aktiwiniň balans gymmatyny we oňa peýdaly ulanylýan möhleti näbelli maddy däl aktiw hökmünde baha bermegiň sebäplerini. Bu sebäpler açylanda subýekt bu aktiwiniň peýdaly ulanylýan näbelli möhletiniň bolmagyny kesgitlemekde degerli täsir eden ýagdaýy we ýagdaýlary beýan etmelidir;

f) beýan etme, balans gymmatyny we subýektiň maliýe hasabatlylygy üçin möhüm bolup durýan islendik aýratyn maddy däl aktiwiniň ulanyş tutumyny almak üçin galan möhleti;

g) döwlet subsidiýasy görnüşinde edinilen we ilkibaşda adalatly gymmaty boýunça ykrar edilen maddy däl aktiwler üçin:

bu aktiwler üçin ilkibaşda ykrar edilen adalatly gymmaty;

olaryň balans gymmatyny;

ykrar edilenden soň olara hakyky harajatlar boýunça hasaba alyş modeli ýa-da gaýtadan baha berlen gymmat boýunça hasaba alyş modeli boýunça baha berlendigini;

h) olara eýeçilik hukugy çäklendirilen maddy däl aktiwleriň bardygyny we olaryň balans gymmatyny, şeýle hem borçnamalary üpjün etmek hökmünde girew berlen maddy däl aktiwleriň balans gymmatyny;

i) maddy däl aktiwleri satyn almak baradaky şertnama boýunça borçnamalaryň pul möçberini.

78. Kärhana döwrüň dowamynda çykdaýylar hökmünde ykrar edilen, barlaglar we işläp taýýarlamalar üçin harajatlaryň jemi pul möçberini açyp görkezmäge borçlydyr.

GÜÝJE GIRÝÄN SENESI

79. Maliýe hasabatlylygynyň şu standarty 2013-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär.

Goşundy

Şu standart maliýe hasabatlylygynyň halkara standarty 38 "Maddy däl aktiwler" (IAS 2009) laýyklykda işlenip taýýarlandy, şu aşakdakylardan başgasy:

- käbir bölümlere olaryň has-da düşnükli bolmagy üçin düzediş girizildi;
- kärhanalary birleşdirmegiň bir bölegi hökmünde edinmegiň netijesinde maddy däl aktiwleri ykrar etmegä degişli düzgünler aýryldy;
- kärhanalar birleşdirilende edinilen maddy däl aktiwleriň adalatly gymmatyna baha bermäge degişli düzgünler aýryldy;
- içinde döredilen gudwile degişli düzgünler aýryldy;
- ýokarda görkezilen düzgünleriň aýrylmagy netijesinde maglumatlary açmaga bildirilýän käbir talaplar aýryldy.